

Dr. Drábik János

Restrikció helyett adósságkönnyítést

Hazánk külső tartozása 1995 júliusában megközelítette a 32 milliárd dollárt, a nettó adósságállomány pedig elérte a 20 milliárd dollárt. Az idei költségvetés mintegy egyharmada 454, a pótköltségvetés szerint 500 milliárd forint – a belső és külső adósság kamataira megy el. A külső és belső adósságállomány együttvéve már meghaladta az egy évben megtermelt nemzeti össztermék 4 ezer milliárd forintot kitevő értékét.

Az egy főre eső adósságállomány tekintetében hazánk a világ legeladósodottabb országai csoportjába került. Ha pedig továbbra is a jelenlegi kereslet- és fogyasztás visszafogó monetáris politika érvényesül, akkor 5 év múlva már 40 milliárd dollár lesz a bruttó adósságállomány. De már előtte bekövetkezhet, hogy Magyarország lesz az egy főre eső adósságállomány világcsúcstartója. Már most is világrekorder: az egyetlen ország, amely ilyen adósságteher mellett még mindig fizet és nem kér adósságkönnyítést.

1. Hogyan adósodtunk el?

Az 1970-es években a magyar állam 4 milliárd dollár kölcsönt vett fel, amelyet eredeti céljától eltérően az akkori gazdasági vezetés nem modernizációra, a szükségessé vált struktúraváltásra és a termékszerkezet korszerűsítésére használt fel. Ezért a lényegében elpocsékolts kölcsönért az 1980-as években már a teljes összeg mintegy ötszörösét fizettük vissza a hitelezőknek adósságszolgálat formájában. Így például 1984 és 1994 között csaknem 14 milliárd dollár nettó erőforrás ment ki az országból. Az állam csak úgy volt képes törleszteni, hogy további hiteleket kért erre a célra. A mai adósságállomány tehát egy feleslegesen felvett és elpocsékolts pénz kamataiból és kamatos kamataiból halmozódott fel. És az adósság növekedése megállíthatatlanul folytatódik,

ha nem változtatunk azon az elhibázott gazdaságpolitikán, amelyet immáron 16 éve folytat az a pénzügyi–gazdasági elit, amely ekkor átvette a gazdasági élet irányítását és a mai napig egyfolytában irányít a félreértett és félremagyarázott ún. gazdasági liberalizmus szellemében, amely nem számol az ország adottságaival.

2. Van-e mód az adósságlavina megállítására?

Van, de csak akkor, ha a belső takarékoság párosul a már rég esedékessé vált adósságkönnyítési tárgyalások megkezdésével, továbbá ha a restrikiót felváltja a növekedést segítő, fogyasztást támogató gazdaságpolitika. A német Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium Bonnban tavaly közzétett és a fejlődő országok eladósodását felmérő dokumentuma, valamint e dokumentációsorozat 86 korábbi kiadványának, továbbá e sorok írója által beszerzett szakirodalom adatai szerint tényként állapítható meg, hogy igenis több mint száz eladósodott ország kért és kapott több száz milliárd dollárt kitevő nagyságrendben adósságkönnyítést az 1975-től 1995-ig terjedő időben. Magyarországnál kevésbé eladósodott országok kormányai – saját népük érdekeit szem előtt tartva – többször is sikeresen harcoltak ki maguknak különböző formákban és volumenben adósságkönnyítést.

Akik ezeket a tényeket tagadják, vagy csak elhallgatják a magyar társadalom széles rétegei előtt, azok emlékezzenek Bibó István szavaira: a politikában lehet itt–ott hazugságokat mondani, de nem lehet hazugságra politikai konstrukciókat, politikai programot felépíteni és a hazugság a politikában is megbosszulja magát.

Nyugaton van hajlandóság a magyar adósságterhek könnyítésére.

A magyar társadalom nem egy kivihetetlen Marshall tervről álmodzik, hanem arról, hogy a gazdasági összeomlás szakadékhöz sodródott ország legalább 5 évi moratóriumot kapjon a fojtogató államadóságai utáni kamatok törlesztésére. A Nyugat döntéshozó vezetőikörei nem egységesek az adósság probléma megítélését és kezelését illetően.

Ennek nem csupán az az oka, hogy egyrészt a hitelek és azok kamatai mindenáron történő visszafizetésének ad elsőbbséget minden más megfontolással szemben, míg más döntéshozók globális és hosszú távú szempontokból kiindulva elsősorban az eladósodott országok felemelkedését szorgalmazzák a gazdasági növekedés beindításával, azaz bizonyos fokig figyelembe veszik a nemzetközi köztelherviselés morális szempontjait is. Ezen túlmenően az is fontos szerepet játszik a különböző hitelező országok és kereskedelmi bankok magatartásában, hogy az egyes országokban nagyon eltérő az adósság elengedésével kapcsolatos törvényi, pénzügyi szabályozás. Amíg pl. az Egyesült Államok vagy Németország kormányzata nagyvonalúan segíti a bankokat veszteségeik elviselésében, addig a japán jogszabályok igen merevek ebben a vonatkozásban és egyelőre nem teszik lehetővé az adósság elengedésből származó veszteségek leírását az adókból.

3. Intézkedések az adósságprobléma világszintű rendezésére

Mínthogy a világgazdaság és a világ pénzügyi rendszere az elektronika korában egyre kompaktabb egységet alkot, az adósság probléma megoldására vonatkozó szabályozás világszintű egységesítésére is szükség van. Már történtek ezirányban lépések, de az „egységes világ” koncepciója és valósága fokozottabb harmonizációt igényel ezen a téren is. A halifaxi csúcstalálkozóról 1995 június 17-én kiadott nyilatkozat is ezt erősítette meg, amikor felszólította a nemzetközi pénzügyi szervezeteket, hogy dolgozzanak ki átfogó irányelveket a súlyos adósságproblémával küszködő országok támogatására. A váratlan pénzügyi válságok elhárítására a Hetek Csoportja olyan új hitelnyújtási mechanizmus kidolgozását javasolta a Nemzetközi Valutaalapnak, amely lehetővé tenné, hogy a bajbajutott országok lényegesen gyorsabban igénybe vehessék az IMF forrásait. A G-7-tek elhatározták a különleges helyzetekre szolgáló hitelalap 28 milliárd dolláros tőkéjének 56 milliárdra történő emelését és a Nemzetközi Valutaalap kvótarendszerének felülvizsgálatát. De az adósságelengedés feltételeiben is további

egységesítésre törekednek a G-7-tek és így ez az akadály is elhárulhat a közeljövőben. Fordulatot jelenthet az a felismerés is, hogy a Breton Woods-i pénzügyi szervezeteknek a jövőben a tartós gazdasági növekedés előmozdítását kell tevékenységük központjába állítaniuk. A halifaxi csúcson ezért szorgalmazták a nemzetközi pénzügyi intézmények reformját, többek között azt, hogy a jövőben a Nemzetközi Valutaalap az adósság behajtása helyett elsősorban a makrogazdasági ügyekre összpontosítson, míg a Világbank a szerkezeti és ágazati területekre.

Mindez azért fontos hazánk vonatkozásában, mert világosan mutatja: milyen lényeges különbség van az egyes kereskedelmi bankok partikuláris érdekei és a pénzügyi világrendszer általános érdekei között. Az előbbiek a kihelyezett pénzügnek a szűklátókörű mentésében, a kölcsönöknek és a kamatoknak gyakran az adós tökrementele árán is történő kíméletlen behajtásában érdekeltek. Az utóbbiak viszont a világ egységesülő kereskedelmi és pénzügyi rendszerének globális érdekeit tartják szem előtt és elsőbbséget adnak a mélyreható szerkezeti reformok támogatásán keresztül a tartós gazdasági növekedés biztosításának.

Itt célszerű utalni arra is, hogy a halifaxi határozatok nyomán talán korrekciót hajtanak végre a Nemzetközi Valutaalap bizonyíthatóan valamennyi országban hibásnak, de legalábbis eredménytelennek bizonyult restriktív politikáján, amely radikális kereslet-visszafogással, szigorú gazdasági megszigorításokkal kényszerítette az adós országokat adósságszolgálati terheik maradéktalan teljesítésére. Emögött az IMF azon hibás pénzügyi filozófiája állott és áll, hogy az adós országok problémái csupán átmeneti likviditási zavarok, amelyeket áthidaló hitelekkel, a restriktív csavarok további meghúzásával eredményesen orvosolni lehet. Ma már egyre nyilvánvalóbb, hogy a súlyosan eladósodott országok fizetési nehézségei szolvencia problémák, azaz a gazdasági teljesítőképességük nem teszi lehetővé – még a legjobb szándék esetén sem –, hogy adósságszolgálati kötelezettségeiket maradéktala-

nul teljesíthessék. Erre éppen Magyarország a jó példa, amelynek gazdasági vezető elitje a politikai vezetést is kényszerítve, a mai napig az adósságszolgálat maradéktalan teljesítését szorgalmazza, feláldozva a gazdasági növekedést, vállalva az életszínvonal tartós csökkentését és a szociális intézmények drasztikus visszafejlesztését. Ezzel egy ördögi körbe vitte az országot, amint arra Nagy Pongrác is rámutat ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozó, – az elmúlt két év során napvilágot látott, – több tanulmányában. /Most következő fejtegetéseinkben e tanulmányok főbb megállapításaira is támaszkodunk./ A Magyarország számára is elérhető adósságkönnyítési lehetőségek, valamint egy alternatív gazdaságpolitika konkrét részleteit kimunkáló szakember rámutat: azért kell teljesíteni a megrokknásig az adósságszolgálatot, hogy az ország megőrizze fizetőképességét. A fizetőképességre pedig azért van szükség, hogy további hitelt lehessen felvenni az adósság, helyesebben annak kamatai és kamatos-kamatai fizetésére. A kereslet-visszafogó hibás gazdaságpolitika erőltetésére tehát nem az infláció megfékezése, hanem a nemzetközi pénzvilág egyes csoportjainak a maximális kiszolgálása végett van szükség. Az országot az adósságcsapdába vivő gazdasági vezetőréteg főtörekvése pedig már egy évtizede nem az életszínvonal növelése, hanem az adósságszolgálatnak az életszínvonal drasztikus csökkentése árán történő erőltetése. Hazánk ebben a vonatkozásban is az egyedüli ország a világon.

4. Miért ellenzi a pénzügyi elit az adósságkönnyítést?

Miért nem vetik fel a magyar kormányok az illetékes nemzetközi fórumokon /Párizsi Klub, Londoni és New Yorki Klub, Világbank, IMF stb/ a külföldi adósság csökkentését, amikor amint erre már utaltunk –, a kezünkben lévő bizonyítékok szerint: a világ több mint 100 erősen eladósodott országa közül ő az egyetlen, amely ezt eddig nem tette meg? Miért jelentene ez kizárólag Magyarország esetében olyan hátrányokat, amelyeket nem tudna elviselni?

Miért bírta ki ezeket a hátrányokat Lengyelország és Bulgária? Miért viselte el könnyedén nemcsak Egyiptom, de a többi szanalásban részesült afrikai és latin–amerikai ország is, vagy a szomszédos Románia, amely már a Ceausescu korszakban kért és kapott adósságkönnyítést? Nemcsak a hitelképesség elvesztésével járó úgymond katasztrofális következményeket hangoztató érv téves, de bizonyíthatóan hamis, sőt kifejezetten megtévesztő a gazdasági–pénzügyi elit többi érve is. A lengyel és a bolgár adósságsökkentésre – mint elrettentő példára nem lehet komolyan hivatkozni, mert az sikeresnek bizonyult. Ezt támasztja alá minden hivatalos amerikai értékelés is. A szerződési kötelezettségek betartását előíró elvre való hivatkozás sem kielégítő, mivel azt semlegesíti a körülmények lényeges megváltozása esetén érvényesülő másik jogelv.

5. Mikor kért a többi állam adósságkönnyítést?

Az eddig adósságsökkentést kérő és kapó több, mint száz ország bizonyíthatóan akkor vetette fel adósságsökkentési igényét, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy csak lakossága súlyos elszegényedése árán tudja fizetni tartozásait. Ha egy ilyen szükséghelyzet áll elő, az a körülmények lényeges megváltozását jelenti, azaz a nemzetközi gyakorlat szerint érvényesülhet a *rebus sic stantibus* elve, amely semlegesíti a szerződések betartását megkövetelő *pacta sunt servanda* elvét.

Ugyancsak adósságsökkentést igényeltek az adós államok, ha mindenképpen nettó tőkeexportálóká váltak, azaz ha a kiáramló adósságszolgálat összege meghaladta a beáramló tőkék együttes összegét. Ezt tették akkor is, ha az adósságszolgálat felfüggesztése következtében előálló szankciók költségkihatása kisebb, mintha erőltetik az adósságszolgálat mindenáron való teljesítését. Arra is volt példa, hogy a rugalmatlan hitelezők – tartva az adósságterhek alatt nyögő ország destabilizálódásától, a tömeges sztrájkoktól, felkelésektől, államcsínyektől –, rugalmasabbá válnak és a 24-ik órában kisegítetik az adóst, hogy elhárítsák a gazdasági és politikai összeomlás legrosszabb követ-

kezményeit. Ekkor rendszerint megtalálják az illetékesek a kölcsönösen előnyös, de legalábbis kielégítő megoldást az adósság hosszú távú visszafizetésére.

Magyarország esetében valamennyi felsorolt körülmény már előállt. A „Bokros-csomag” elfogadása pedig szinte riadóztatta a magyar társadalmat, mert a kíméletlen életszínvonal-csonkítás ezzel túllépte az eddig igen türelmesnek bizonyult lakosság tűrési határát. Ezt ismer- te fel az Alkotmánybíróság, amikor ezen „csomag” egyes kirívóan méltánytalan rendelkezéseit átmenetileg hatályon kívül helyezte. Nem helyezhette azonban hatályon kívül a magyar gazdasági–pénzügyi elit azon makacs törekvését, hogy folytassa egyoldalúan a hitelezők kíván- ságait és egyben saját csoportérdekeit preferáló pénzügyi politikáját. Ennek szerves része, hogy a beállott tényleges fizetéseképtelenség ter- heit egyoldalúan a magyar társadalom legvédtelenebb rétegeire hárítja. Vagyis előbb–utóbb újabb „Bokros-csomagokra” lehet számítani.

6. Tervek és technikák az adósságkönnyítésre

Számos adósságcsökkentéssel foglalkozó szakkönyv és tanulmány bizonyítja, hogy az adósságcsökkentésnek megvannak a bevált gyakor- lati módszerei és pénzügyi technikái. A közismert Baker, Brady és Herrhausen terven túlmenően számos más szakember is tervet dolgo- zott ki a visszafizetési könnyítések megvalósítására. Említsük meg itt Felix Rohatyn, neves new yorki bankárt, Peter Kenen princetoni egyetemi tanárt, Norman Bailey-t, az Egyesült Államok Nemzetbiz- tonsági Tanácsának egykori tagját, Henry Wallich-et, az Egyesült Ál- lamok Federal Reserve Bankját felügyelő testület tagját vagy Mackworth-Young-ot a Morgan Bankház egyik vezetőjét. Csupán helyszúke miatt nem említjük a többi szakértő nevét.

Valamennyi terv abból indul ki, hogy az eladósodásért nemcsak az adós, de a hitelező is felelős, aki nem mérte fel reálisan adósa fizető- képeségét hosszú távon. A felelősségvállalás a terhek megosztására nemcsak indokolt, de előnyös is a hitelezők szempontjából, mert hely-

reállíthatja az adós részleges fizetőképességét és így biztosítható a hitelek és kamataik egy részének biztos megtérülése. Amikor megállapodnak az adósságkönnyítésekből, valójában már csak egy ténylegesen bekövetkezett helyzetet ismernek el formálisan az érintett felek. A pénzügyi piacokon ugyanis már az adósságcsökkentési megállapodások előtt jól tudják, hogy mely bankok milyen pénzkihelyezései számíthatók biztos követeléseknek és melyek nem. Az alacsonyabb tőzsdei árfolyamokban ilyenkor nyomban megjelennek a bankok veszteségei. /Ez a veszteség a magyar adósság vonatkozásában egyes adatok szerint már eléri a 70–80 százalékot./ Ha ezután mégis legalább részben – törleszt a fizetéseképtelenné vált adós, az már nyereség a bank számára. Ez Magyarországra vetítve annyit jelent, hogy az adósságkönnyítés ténylegesen már megtörtént, amikor Magyarország hitelképessége közismerten csökkent. Erre utal a Wall Street Journal április 10-i számában megjelent értékelés, amely az adósságterhek alatt nyögő Magyarországot túlságosan kockázatosnak minősíti a további hitelnyújtás szempontjából, míg pl. a többször is adósságcsökkentésben részesült Lengyelországot lényegesen kedvezőbb besorolásban részesíti a pénzügyi piacok számára.

7. Magyar ajándékpénz a hitelező bankoknak

A pénzügyvilág illetékes szakemberei nemcsak tudják, hanem döntéseikben már számításba is veszik Magyarország de facto fizetéseképtelenségét. Hiszen egy ország, amely évek óta csak egyre súlyosabb kamatozású kölcsönökkel képes fizetni adósságszolgálati kötelezettségeit, az gyakorlatilag fizetéseképtelen. Ezt a tényt azonban szerződésileg is rögzíteni kellene az érintett feleknek. Ha ez Magyarország mulasztásából nem történik meg, akkor lényegében ajándékpénzt juttat a hitelezőinek saját népe rovására, azaz tovább fizet egy hallgatólagosan már leírt követelést.

A felsorolt adósságcsökkentési tervek többsége azt is számításba veszi, hogy a legbiztosabb hosszú távú megoldás a tartós gazdasági

növekedés feltételeinek a megteremtése, azaz a restriktív, kereslet-visszafogó politikának a beruházást és fogyasztást ösztönző gazdaságpolitikára történő kicserélése. Felismerték azt is, hogy a restriktív erőltetésével időben fel kell hagyni, mert különben az adós országok a belső szükséglet kielégítését preferáló termékszerkezetre állnak át, azaz nem ruháznak be az exporttermékek gyártásába. Ha ez bekövetkezik, akkor az adós országok hosszú időn át nem képesek exportálni és olyan pénzre szert tenni, amellyel fizethetnék adósságszolgálati terheiket. Ezért nagyonis előnyös lehet a hitelezők számára minden olyan könnyítés, a kamatcsökkentést és az adósság egy részének leírását is beleértve, amely alkalmas a gazdasági növekedés beindítására és a fizetőképesség helyreállítására.

Végül az az „érv” sem elfogadható, hogy az adósságcsökkentés kérdését fel sem szabad vetni, mert könnyítést úgy sem kapunk, viszont rontjuk hitelünket, nehezítjük további hitelek felvételét.

8. Magyarország kikényszerítheti az adósságkönnyítést

A budapesti kormány azért van erős tárgyalási pozícióban, mert először nem új nyugati kölcsönökre van szüksége, amelyeket a hitelezők megtagadhatnak, hanem arra, hogy megtarthassa néhány évig a kamat formájában kiáramló összegeket. (Ezt a döntést, ha nincs mód a kölcsönösen előnyös, méltányos megegyezésre, végső soron egyedül is megteheti a magyar kormány.) Ez már elegendő lenne a gazdasági növekedés beindulásához. Ehhez azonban két feltételt kell teljesíteni: egyrészt fel kell végre vetni a magyar kormánynak az adósságkönnyítés kérdését az illetékes nyugati fórumokon, másrészt át kell térni az IMF által kikényszerített hibás restriktív politikáról, – amely belső piacösszecomláshoz és életszínvonal-csökkentéshez vezetett, – a kereslet-ösztönző és piacélnkítő gazdaságpolitikára. Ezt azért ismétlem, mert nem lehet eléggé ismételni!

9. A Brady terv

Az adósságsökkentés felvetését elutasító érvek cáfolata után érdemes kitérni a Nicholas Brady akkori amerikai pénzügyminiszter nevét viselő terv részleteire. Ez a terv azért születet meg az 1980-as évek végén, mert a világ pénzügyeiért felelős intézmények felismerték, hogy az eladósodott országok képtelenek megfizetni tartozásaikat az export bevételeik növelését lehetővé tevő strukturális reformok és gazdasági növekedés nélkül.

Azt az alapelvet, hogy az adósságsökkentés ne sértse a nemzetközi pénzügyi rendszer érdekeit továbbra is fenntartották. Elsősorban az amerikai kormány és a G7-tekhez tartozó országok kormányai magukra vállalták a kihelyezett pénzeiket részben elvesztő kereskedelmi bankok kárpótlását, amennyiben lehetővé tették számukra, hogy veszteségeiket adóikból leírják. Ugyanezen kormányok további jelentős állami kölcsönöket adtak az adós országoknak, hogy törleszthessék tartozásaikat. Így valójában az adófizetők vállára hárította át a Brady-terv a csődbejutott országok szanálásának terheit. De ezt sem lehet csupán ajándéknak tekinteni, hiszen az adós országokból a hitelező országok bankjaiba folyó száz és száz milliárdokból a hitelező államok jelentős adóbevételhez jutottak 1973 óta.

Ugyanis Magyarországhoz hasonlóan a többi megsegítésre szoruló ország esetében is tény az, hogy a támogatásra szoruló országokból áramlik folyamatosan a pénz a hitelező országokba. Mindenütt ez következett be, ahol következetesen megvalósították a „bretonwoodsi ikek”, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap restriktív előírásait. A Brady-terv pontosan ezen a helyzeten kívánt segíteni a szükséges korrekciókkal, a fizetőképesség helyreállításával.

10. A Herrhausen terv

A több vonatkozásban sikeresnek bizonyult Brady-terv továbbfejlesztésére vállalkozott Alfred Herrhausen 1989-ben, amikor a Világ-

bank és a Nemzetközi Valutaalap részére konkrét megoldásokat tartalmazó részletes javaslatokat készített a súlyosan eladósodott országok, köztük a közép-európai országok, adósságterheinek a kölcsönös érdekeken alapuló mérséklésére. Magyarországot illetően a kiváló német bankszakember javaslatai ma aktuálisabbak, mint 1989-ben voltak. Tartalmazzák többek között a kamatok fizetésének 5 éven át tartó fokozatos csökkentését, a gazdasági növekedés beindításához szükséges források biztosítását, a fennálló tartozások visszafizetési határidejének 25–30 évvel történő meghosszabbítását, kiegészítve egy 5–7 évig terjedő türelmi időszakkal, amely alatt szünetelnének a törlesztések. Az így felszabaduló pénzből lehetne finanszírozni a strukturális átalakulást és a gazdasági növekedés beindítását. Az adós országoknak pénzeszközökre, nem pedig további tetemes adósságokra van szükségük. A Herrhausen-terv úgy kívánja őket a szükséges pénzforrásokhoz juttatni, hogy a Brady-tervnél nagyobb terjedelemben és változatosabb pénzügyi technikák felhasználásával teszi hozzáférhetővé számukra az eddig adósságszolgálat formájában kiáramló milliárdokat.

11. Igazságosabb nemzetközi közteherviselést

Természetesen a Herrhausen javaslatok is komoly érvágást jelentene a hitelező pénzügyi szervezetek és az őket adókönyvitésekkel és más kedvezményekkel segítő kormányok számára. Ezért az adósság probléma ezen javaslatok szerint történő rendezése is igényli a kölcsönös engedményeken alapuló ésszerű kompromisszumokat, a szolidaritás szempontjait sem mellőző konszenzus megtalálását az adósságterhek csökkentéséből származó hátrányok optimálisabb szétosztásában. Egyfajta igazságosabb nemzetközi közteherviselés igénye és technikai megoldása fogalmazódik meg ezekben az elképzelésekben. Mondhatnánk úgyis, hogy kísérlet történik a nemzetközi pénzügyek már régóta esedékes humanizálására. Eljött az idő, hogy az üzleti etika a termelő gazdaság szférából a pénz- és hitelügyletek világába is benyomuljon. Itt sem lehet többé – minden más szempontot és értéket kiiktatva – csupán egy dimenzióban gondolkodni és kizárólag a még több profitra

és a még több kamatra törekedni. Eljött az idő a felelős magyar vezetők számára, hogy elővegyék és tanulmányozzák Herhausennek Magyarország számára is készült fontos javaslatait.

12. Ki kell kerülni az adósságcsapdából

Az első teendő, amint már említettük, felhagyni azzal a nézettel, amit a jelenlegi kormány is vall, hogy az adósság átütettségéről szó sem lehet és az egyedüli megoldás az adósság növelésének a megállítása. Továbbra is minduntalan arra hivatkoznak, hogyha Magyarország nem törleszt, ahogy eddig, akkor nem minősül többé jó adósnak és nem kap új hiteleket. Ezeket az állításokat rendszerint semmivel nem támasztják alá, pedig nagy szükség lenne a tényeket is felsorakoztató érvekre, mivel az ezen állításokat cáfoló bizonyítékok nagy bőségben állnak rendelkezésre. Az adósság kérdésének a felvetése az illetékes nemzetközi szervezeteknél az első és elengedhetetlen feltétele annak, hogy azzal érdemben foglalkozzanak. Eleve nem tenni semmit érthetetlen defetizmus, nemzeti önfeladás. Hiszen csak az lehetetlen, amit meg se kísérelünk. Egyetlen nyugati kormány, kereskedelmi bank vagy más hitelező sem fog könnyörögni a magyar kormányoknak, hogy vessék már végre fel ezt a problémát, hogy hivatalosan is foglalkozhassanak vele az illetékes nemzetközi fórumokon az erre kidolgozott tervek alapján. Természetesen figyelembe kell venni a Nyugat igényeit és szempontjait, köztük azon körök véleményét, amelyek 1989–90-ben még helyeselték, most pedig már ellenzik az adósságterhek könnyítését.

(Lásd miként változtatta meg Soros György a véleményét, aki a 80-as évek végén még új Marshall tervet javasolt, most ellenzi az adósságkönnyítésnek még a felvetését is, vagy Kornai János, aki 1989-ben megjelent „Indulatos röpiratában” még azt írta: az új demokratikus kormány tegyen ígéretet a magyar népnek, hogy újratárgyalja a magyar adósság ügyét a hitelezőkkel, mert most, ezekben az években kell könnyíteni a magyar nép adósságterhein. Ugyanez a Kornai János

nemrég tartott budapesti előadásán már hallgatott az adósságkönnyítés lehetőségéről és lényegében helyeselte az adósságszolgálati terhek változatlan teljesítését.)

De jó ha tudjuk, hogy vannak olyan vezetőcsoportjai is a Nyugatnak, amelyek hajlandók a magyar adósság méltányos csökkentésére és a fizetési kötelezettségek átütemezésére. Miért nem ezekhez a döntési helyzetben lévő nyugati politikusokhoz és pénzügyi szakértőkhöz keresi a kapcsolatot az országot kormányzó magyar elit? Kiknek milyen érdeke fűződik ehhez az egyoldalú orientációhoz?

13. Miért ellenzi a gazdasági–pénzügyi elit az adósságkönnyítést?

Az adósságfizetés kényszerének a nyomása alatt irreálisan rövid idő alatt kellett és kell kiárusítani az ország vagyonát. Ha pl. Bajorország modern és nyereséges vállalatait kellene 1–2 év alatt – tehát hasonlóan rövid idő alatt – kényszertempóban eladni, akkor ezekért a világszintű üzemekért sem lehetne csak az értékük töredékét vételárként megkapni, mivel ekkora kereslet ilyen rövid idő alatt nem várható és ha az eladást mégis erőltetjük, akkor csak kótyavetye áron lehetne eladni őket. Vajon nincsen-e összefüggés az adósságkényszer mesterséges fenntartása és az ország privatizálandó vagyonának a tudatos elértéktelenítése között? Ha netalántán mégis lenne, akkor már van is egy lehetséges válaszunk arra, hogy a jelenlegi irányító elit miért nem veti fel a külföldi adósság mérséklésének a kérdését és miért egyoldalúan csak a belső takarékossgot erőlteti. Azok teszik ezt, akiknek az is az érdekük, hogy minél olcsóbban szerezhessék meg a mesterségesen elértéktelenített állami vagyonnak a tulajdonjogát. A fizetési kényszer által is gerjesztett időnyomás módszerével bámulatosan fel lehetett gyorsítani a társadalmi vagyon elértéktelenítését. Az így mesterségesen értékét vesztett vagyont – a társadalom egésze több évtizedes munkájának az eredményét – aztán potom áron felvásárolták a maguk számára ugyan-ezen érdekesoportok vagy megbízottaik. A korábbi rendszer politikai-

lag és gazdaságilag privilegizált rétege így könnyedén tudta magántulajdonosi pozícióvá átalakítani előnyösebb anyagi helyzetét, társadalmi státusát, vezetési gyakorlatát és mindenekelőtt összeköttetésekéből és érdek-összefonódásokból álló úgynevezett „hálózati tőkéjét”. A társadalom egészének az erőfeszítéseként létrejött közös vagyon így magánkézbe került és kerül, de az ezen vagyon működtetésére évek során felvett hitelek és a nyomukban felhalmozódott adósságtérhek változatlanul köztulajdonban maradtak. Valójában már évek óta a mesterségesen leértékelt magyar köztulajdon hitelezők részére történő kényszerátadása (swap) folyik kamattörlesztés fejében privatizáció címén. A magyar swap verzió azonban annyival előnytelenebb a Latin Amerikában alkalmazottnál, hogy a társadalom vagyónának ellenértéke nem a főkövetelést csökkenti annak kamatvonzatával együtt, hanem csupán kamattörlesztésre fordítják. Azaz az adósság marad, miközben az országot szinte teljesen kiárusítják. De azt senki nem mondja meg, hogy miből fizeti az ország a kamatokat, ha többé már nem lesz mit privatizáció címén eladni.

Egyébként már az is látható, hogy a kamatfizetés erőltetése volt az egyik ok, amiért egyedül Magyarország utasította teljesen el a reprivatizációt, másodszer is kisémmizve a kommunista rendszer által egyszer már kisajátított egykori tulajdonosokat, csupán jelképesnek mondható kárpótlási jegyeket adva valódi javakért. Ezzel szemben Közép-Európa többi, – korábban szocialista – országában legalább részlegesen – van ahol azonban túlnyomórészt – sor került a reprivatizációra.

További ok lehet az adósságsökkentés felvetésének elutasítására, hogy a magyar pénzügyi elit szakmai és információs monopóliummal rendelkezik és szemellenzősen csak pénzügyi mutatókra figyel, más fontos társadalmi, gazdasági és politikai szempontokat mellőzve. Tényként állapítható meg, erre már Nagy Pongrác is felhívta a figyelmet, hogy a tekintélyi elv túlélte a szocializmust. Akkor az volt megfellebbezhetetlen, amit a Kreml-ben mondtak, most az, amit az IMF és

a Világbank székházában. Holott olvasva a nemzetközi szakirodalmat azt láthatjuk, hogy olyan kiváló szakemberek is, mint pl. Jeffrey Sachs, a Harvard Egyetem tanára, hibásnak tartják és bírálják az IMF restriktív politikáját. Ez a politika az igen különböző feltételekkel rendelkező országokra egységes kaptafa szerint méri ki a gazdasági megszorításokat, felvállalva a nemzetközi adósságbehajtó hatóság szerepét: csak egy dimenzióra van tekintettel, arra, hogy a hitelezők, elsősorban a kereskedelmi bankok, teljes egészében megkapják pénzüket.

14. Ki kormányozza Magyarországot?

Miért hagyják a magyar kormányok, hogy egy nemzetközi pénzügyi intézet magyar ügyekben csak felületesen járatos, gyakran pénzügyi hivatalnokként gondolkodó munkatársai hozzák meg az érdemi döntéseket az ország pénzügyeiről?

Az Országgyűlésnek törvényben kellene korlátoznia a Kormány és a Nemzeti Bank külföldi hitelfelvételi műveleteit és rögzítenie kellene a költségvetés által felvállalható kamatfizetési kötelezettségek felső határát. Legalább egy átmeneti időre – hiszen sürgősségi helyzet állott elő – az Országgyűlés hatáskörébe kellene vonni minden további külföldi adóssághoz kötelezettség vállalását. A Nemzeti Bank elnökének és a pénzügyminiszternek minden adósságtörlesztési ügyben tájékoztatnia kellene az ország adófizető polgárait, akik végső soron fizetik a pénzügyi kormányzat és a bankok döntései eredményeként előálló terheket. A Nemzeti Bank elnökének meg kellene részletesen magyaráznia az adófizetőknek, hogy még most is miért az újabb hitelek felvételének ad elsőbbséget az adósságkönnyítési tárgyalásokkal szemben? Azt is megmagyarázhatná, hogy miért kell súlyos kamatokat kérnie a kormánynak adott hitelekért, mikor ezen hitelek jelentős részét adhatná kamatmentesen is, mert saját maga által nyomott pénzből fedezi és nem külföldön felvett kamatköteles kölcsönökből. A kormánynak pedig azt kellene konkrét érvekkel alátámasztania, hogy miért nem ő intézi az ország pénzügyeit? Ezek mind elfogadható kérdések, de választ

aligha kapunk rájuk, mert sajnos egyre több jel utal a magyar gazdasági–pénzügyi elit és a nemzetközi pénzügyi körök, valamint a bankvilág egyes csoportjainak érdek–összefonódására. Így a magyar lakosság egy szűk csoportja saját partikuláris érdekét és idegen érdekeket részesít előnyben az összlakosság alapvető közös érdekeivel szemben. És mindezt egy demokratikus rendszerben teszik.

15. Felelősségre lehet-e vonni az elitet?

Íme ilyen az a demokrácia, amelynek irányító elitjei – egy önjelöltek által körülült kerekasztalnál – olyan játékszabályokat alkottak a népi alkotmányozás gondos mellőzésével, amelyekkel a hatalom gyakorlói – talán csak a parlamenti választások kivételével könnyedén ki tudják vonni magukat a társadalom egészének ellenőrzése alól. Mivel a választópolgárok a 4 éves választási ciklus alatt nem kérhetik számon országgyűlési képviselőiktől és parlamentbe juttatott pártjaiktól választási ígéreteik betartását, így a választások sem jelentenek többet annak eldöntésénél, hogy a következő 4 évben mely pártokat és képviselőket illessen meg az az előjog, hogy kormányra kerülve most már ők lehessenek azok, akik elődeikhez hasonlóan nem tartják be sem pártprogramjukat, sem választási ígéreteiket. (Egyelőre nincs remény olyan szabályok alkotására, amelyek kötnék a pártokat programjuk és választási ígéreteik betartására kormányra kerülés esetén).

Arra sincs remény, hogy az adófizető választópolgárok világos képet kapjanak az adósságkönnyítés elszabotált lehetőségéről, mert a tömegtájékoztatást is ugyanez az elit, illetve a vele ilyen vagy olyan okból érdekközösséget vállalt újságírók dominálják.

16. Mivel járna a kamatfizetés felfüggesztése?

Visszatérve a fizetésektelenség szükségessé vált bejelentésére, kétségtelen, hogy egy ilyen lépést követően számolni kell a hitelfelvételi lehetőségek átmeneti szigorodásával és, hogy néhány hétig–hónapig nehezebbé válnak a termelés fenntartásához feltétlenül szükséges im-

portbeszerzések. Az adósság csökkentéséből és az adósságszolgálati terhek átütemezéséből származó hosszú távú előnyök azonban jóval nagyobbak a rövidtávú hátrányoknál. A Nyugat eddig mintegy 8,5 milliárd dollárt fektetett a magyar gazdaságba, amelynek a jelentős része veszendőbe mehet, ha az importfinanszírozás megtagadásával nem tartja fenn annak működőképességét. De ennél is fontosabb érdeke az, hogy az ország fizetőképessége tartósan helyreálljon és a magyar állam – mondjuk 5 év múlva – ismét eleget tehessen adósságszolgálati kötelezettségeinek. A hitelezőnek adósa kedvében kell járnia, ha pénzt akar látni tőle. Nem fojthatja meg azt a tyúkot, amely dollármilliárdok formájában tojja számára évről-évre a kamattojásokat.

17. Csökkenteni kell a kamatokat

Az adósság probléma kulcskérdése a kamatok és a kamatos kamatok kérdésének mértéke. Ez a mérték elfogadhatatlanul magas a fejletlen vagy transzformációs visszaeséssel és strukturális válsággal sújtott országok számára. A kamatok mértéke azonban nem természeti törvény, mint a gravitáció, amelyen nem lehet változtatni. A pénzzel rendelkezők szabják meg meglehetősen önkényesen a mértékét, attól függően, hogy mennyi profitot akarnak kapni. Ha elviselhetetlenül magas ez a mérték, akkor csökkenteni kell. Ezt ismerte fel Soros György is, aki ez év májusában már úgy vélte, hogy a nemzetközi közösségnek olyan új intézményt kell létrehoznia, amely elősegítené az eladósodott országok fizetőképességének helyreállítását kedvezőbb feltételű, alacsonyabb kamatokkal nyújtott hitelekkel.

Nem kétséges, hogy csak határozott és az emberiség közös érdekeit is szem előtt tartó nemzetközi együttműködés képes az eladósodott országok gazdasági nyomorúságának az enyhítésére. Itt egy globális természetű probléma magyar változatával állunk szemben. Régióink csak akkor lehet biztonságos, ha a Nyugat biztosítja a kommunista diktatúra évtizedei után minden nép számára a múlttal és a múlt adósságaival való szakítás révén az újrakezdés lehetőségét. Ezen állhat

vagy bukhat a demokratikus fejlődés jövője. Ez a jövő nem eshet önző pénzügyi érdekek áldozatául. Az a párt fogja megnyerni a következő választásokat, amely bátran vállalja az adósságkönnyítés kiharcolását. Ha pedig a kormány továbbra sem tesz eleget a társadalom jogos elvárásainak, akkor előbb vagy utóbb a terheket egyedül viselő lakosság civil engedetlenségével kell számolnia.

A felhasznált szakirodalom jegyzéke:

1. The World Bank and the Poorest Countries, Support for Development in the 1990s The World Bank, Washington, D.C.1994.
2. The World Bank, How It Can Serve U.S. Interests by Dwight Phaup, The Heritage Foundation,1994.
3. Die Strukturanpassungspolitik des Internationalen Währungs fonds und der Weltbank – dargestellt am Beispiel ausgewählter afrikanischen Staaten, Magisterarbeit am Geschwister–Scholl–Institut für Politische Wissenschaft der LMU–München, Melanie Stech,1994.
4. Der Internationale Währungs fonds im Kräftefeld politischer und Ökonomischer Interessen, Mgisterarbeit, Ludwig–Maximilians–Universität, München, Andreas Tilk,1986.
5. Financial Crisis, Causes and Solutions, by F.T. Haner, Praeger Special Studies, New York,1985.
6. International Debt, Federal Reserve Operations and Other Essays, Ed. Karl Brunner and Allan H.Meltzer, Amsterdam,1989.
7. Die Nationale und Internationale Schuldenproblematik Hrsг.:Gottfried Bombach,Bernhard Gahlen, Alfrede E.Ott, Verl.:J.C.B. Mohr,Tübingen,1989.
8. Alternative Solutions to Developing Country Debt Problems, Edited by Rudiger Dornbusch, John H. Makin, David Zlowe, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, .C.,1989.
9. Internationale Kreditvergabe, Verschuldung und Restrukturierung:Kredittheorie und Marktpraxis Von Dr. Horst Reinhardt, Duncker und Humblot, Berlin,1987.

10. International Monetary Collaboration by Richard W. Edwards, Jr., Transnational Publishers, Inc. Dobbs Ferry, New York, 1985
11. The Debt Crisis in Historical Perspective, Edited by Barry Eichengreen and Peter H. Lindert The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England 1989.
12. Debt and Disorder, External Financing for Development, by John Loxley, Wetview Press/ Boulder and London, 1986.
13. The International Debt Game by Brian Kettel and George Magnus, Graham and Trotman, Worcester, 1986.
14. Aufstand der Schuldenländer, Frederick T. Haner, Verlag Bonn Aktuell, 1990.
15. Developing Country Debt and Economic Performance, The International Financial System, Edited by Jeffrey D. Sachs, The University of Chicago Press 1989.
16. International Finance and the Less Developed Countries, Edited by Kate Phylakis and Mahmood Pradhan, Macmillan Department of Banking and Finance, City University Business School, London, 1990.
17. Die Mobilisierung von Bankkrediten an hochverschuldete Länder, Dr. Reinhard W. Biehl, Verlag Josef Eul, Bergisch Gladbach, Köln.
18. Theoretical and Policy-Oriented Aspects of the External Debt Economics, by Chris Czerkowski Springer-Verlag, Berlin, 1991.
19. Foreign Direct Investment in Developing Countries, by Jamuna P. Agarwal, Andrea Gubitz, Peter Nunnenkamp, Herausgegeben von Horst Siebert, J.C.B. Mohr, Tübingen, 1991.
20. Entwicklungspolitik, Materialien Nr.76, Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit, Die Auslandsverschuldung der Entwicklungsländer, Fakten, Probleme, Lösungen, von Manfred Holthus, HWWA-Institut für Wirtschaftsforschung-Hamburg, Hamburg, 1987.
21. Entwicklungspolitik, Materialien Nr.87, Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, Die Auslandsverschuldung der Entwicklungsländer, Bonn 1994.
22. IMF Staff Papers, Vol.41, No.2 (June 1994), 1994 International Monetary Fund, Money Demand, Bank Credit, and Economic

- Performance in Former Socialist Economies,
by Guillermo A. Calvo and Manmohan S.Kumar.
23. Systematic Change and Stabilization in Eastern Europe,
Edited by László Csaba, Dartmouth, 1991.
  24. Plan Econ Report, Numbers 3–4, Editor Jan Various, February
6, 1995, Hungarian Economic Monitor, Hungary: the next Mexico?
  25. Eastern Europe Business Bulletin, Jan./Feb. 1995.
  26. Hungarian Question Rating of Polish Debt Above Theirs, Wall
Street Journal, April 10, 1995.
  27. H.Brand: The World Bank, the Monetary Fund, and Poverty,
Dissent, Fall 1993.
  28. Journal of Monetary Economics, Vol. 35, No.1 (1995) Harold L.Cole
and Patrick J.Kehoe, The role of institutions in reputation models
of sovereign debt
  29. Journal of Money, Credit and Banking, May 1995, Rescheduling of
Sovereign Debt: Forgiveness, Precommitment, and
New Money, by Arnold W.A. Boot and George Kanatas.
  30. World Debt Tables, Band 2, Jahrgang 1994–95.
  31. International Herald Tribune, July 22–23, 1995, Hungary Beats
„Mexico” Rap, by James Hansen.
  32. Die Weltwirtschaft, Heft 1, 1995, Wirtschaftsreformen in
Entwicklungs–und Transformationsländern – Anreizprobleme,
Glaubwürdigkeitsdefizite und die Erfolgchancen umfassender
Reformen, Von Peter Nunnenkamp.
  33. IMF Report May, 1992, IV. Eastern Europe and the Republics of the
Former U.S.S.R., III. Developing Countries
  34. Weltentwicklungsbericht 1994, Infrastruktur und Entwicklung,
Weltbank, Washington, D.C.
  35. Susan George, The Debt Boomerang: How the Third World Debt
harms Us All (Boulder, Colo. :Westview Press, 1992.
  36. Alfred Herrhausen, Denken, Ordnen, Gestalten, Herausgeben von
Kurt Weideman, Berlin, 1990,
Die Zeit ist reif– Schuldenkrise am Wendepunkt (1989) S.275
Pressegespräch anlässlich der Weltbanktagung in Washington
(1989) S.289.

37. Power and Policy: The New Economic World Order by Klaus Schwab and Claude Smadja, Harvard Business Review, November–December 1994
Karlheinz Hauptmann: Internationale Verschuldung und Kreditrisiken, Eine Analyse ihrer makroökonomischen Grundlagen, Campus Verlag, Frankfurt/New York 1987.

A felhasznált magyar publikációk, tanulmányok, cikkek jegyzéke:

1. Kornai János: Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében, HVG Rt. Budapest, 1989.
2. Kornai János: Útkeresés, Századvég Kiadó, Budapest, 1993
3. Kopint–Datorg felmérése a magyar gazdaság helyzetéről, 1995 július.
4. Lóránt Károly: A gazdaságpolitika tévútjai, Magyar Nemzet, 1995 január 16.
5. Lóránt Károly: Értelmetlen áldozatok az adósságtengerben, Magyar Nemzet, 1995. június.
6. Ezredvégi beszélgetés Soros Györggyel, Népszabadság, 1993. december 18.
7. Vitathatatlan a Nyugat felelőssége – állítja Soros György, Népszabadság, 1995. május 6.
8. Árva László: Bölcs és életveszélyes javaslatok, Reflexiók Pavics Lázár és Kiss Károly cikksorozatára, Magyar Nemzet 1995. július 20.
9. Rabár Ferenc a bizalmas londono vizitről, Magyar Nemzet, 1995. július 22.
10. A stabilizáció gazdaságpolitikájáról, – Köves András tanulmánya arról, hogy miért nem fogadható el a restrikció. Népszabadság, 1995. április 1.
11. MTI jelentés a halifaxi csúcstalálkozón kiadott gazdasági nyilatkozatról, 1995. június 18.
12. Dr. Gidai Erzsébet: A magyar gazdaságpolitika és az ördögi kör, Az FKGP Eckhardt Tibor Politikai Akadémiáján 1995 február 8–án tartott előadás.
13. Kopátsy Sándor: Megszabadulni a külföldi adósságtól, Magyar Hírlap, 1994 december 29.

14. Szokolczai György: A hitelezőknek is érdeke a megnyugtató megoldás, *A magyar adósságprobléma*, Magyar Nemzet, 1991 március 27.
15. Szokolczai György: Új alkufolyamat is elképzelhető, *Magyar Nemzet*, 1991.
16. Szokolczai György: A gazdasági diplomácia ügyessége *Magyar Nemzet*, 1991.
17. Jeffrey D. Sachs az adósságproblémáról I, II *Magyar Nemzet*, Összeállította és fordította Szokolczai György.
18. Csom Gyula–Kerékyártó György– Szokolczai György: Van kiút, A racuinalis gazdasági stratégia, *Magyar Nemzet* 1995.május 18.
19. Csom Gyula–Kerékyártó György–Szokolczai György: Bírálólat, az „A középtávú gazdaságpolitika (gazdasági stratégia) irányelvei” című munkáról, 1995.január 19.
20. Csom Gyula–Kerékyártó György–Szokolczai György: A privátizációs stratégia irányelvei, Budapest, 1995. február 16
21. Csom Gyula–Kerékyártó György–Szokolczai György: A privátizációs stratégia irányelvei, Második, rövidített változat Budapest, 1995 március 6.
22. A Nemzeti Demokrata Szövetség, Adósságprobléma és alternatív adósságpolitika, Tézisek, 1994 október, Kidolgozta: Nagy Pongrác.
23. Unforeseen Difficulties of the Transition from Command- to Market Economy, The Case of Hungary, By P.J. Nagy, Budapest, November 1993.
24. Pongrác J. Nagy: On the road to the market: an assessment of Hungary”s antiinflationary and debt management policies, Research Institute for Social Studies and Forecasts, Budapest 1994.
25. Magyar Nemzeti Bank, külső eladósodás és adósságkezelés Magyarországon, MNB Műhelytanulmányok, 2, Szerk. dr.Nyers Rezső, ügyvezető igazgató, 1992 december, Kiadó: a Magyar Nemzeti Bank Információs Főosztálya.
26. Az adósságszolgálat – fizessünk vagy ne fizessünk, kiadja az MNB Tájé. Főoszt., felelős kiadó:Nádory István Budapest, 1994 április.

27. Lányi Kamilla: Alkalmazkodás és gazdasági visszaesés Magyarországon és más országokban, I és II rész, Társadalmi Szemle 94/12 és 95/1 szám.
28. Antal László: Az örökség, A gazdaság helyzete és a feladatok, Társadalmi Szemle, 1995/3.sz.
29. Csaba László: A nemzetközi pénzügyi szervezetek és a kelet-európai rendszerátalakító politika, Közgazdasági Szemle 1994/12. sz.
30. Csaba László: Vázlat a modernizációs gazdaságpolitikáról, Társadalmi Szemle, 1995/3.sz.
31. Csáki György: A nemzetközi Valutaalap – ötven év után, korszakváltás előtt? Társadalmi Szemle, 1995/7. sz.
32. Magyarország: Befektetés a jövőbe, Jacques de Larosiere előadása, Pénzügyi Szemle, 1995.6.sz. 33.A Pénzügyi Minisztérium gyorsjelentése, A központi költségvetés 1995. I – V. havi helyzetéről. Pénzügyi Szemle 1995.6. sz.